Sojdegubben tänder i Bäckströms hage...

— Av INGER HAMMAR —

I måndags kväll var det dags för sojdning i Bäckströms hage vid Tofta.

Tjärbränningen var förr en av de viktigaste binäringarna på Gotland. I dag bränner man huvudsakligen för att hålla sojdetraditionen levande, men också för att få en omgång riktig tjära.

Nu fortlever kunskapen genom Harry Bäckström, eldsjäl i Tofta hembygdsförening, och Ale Olsson, från Bjers i Tofta.

Till sin hjälp har sojdegubbarna två unga grabbar, Nisse Lindholm, som är dräng hos Harry, och Nils Olsson. De får lära sig sojdningen från grunden. Det borgar för att sojdningskunskapen kommer att leva vidare och inte dö ut som så många andra gamla traditioner.

Tillvägagångssättet vid sojdning är detsamma nu som förr i tiden. När hassellöven är fullt utslagna är den rätta tidpunkten för tjärbränning. Då sker inläggningen och tändningen av sojdet och den veckolånga bränningen kan börja.

Råvaran vid sojdningen är tjärvedsstubbar av furu. Dessa grävs upp på hösten innan tjälen har gått i jorden. Sedan får stubbarna ligga tills vårsolen kommer fram i maj. Då klyvs de för att vara klara till bränningen.

Klart för tändning

Av tradition körs tjärveden ut till sojdeplatsen på lördagen. Sågspånshögar läggs upp och granris huggs. Allt görs klart för tändningen.

I måndags kväll samlades sojdgubbarna och en mängd intresserade åskådare vid sojdet. Då var allt förberett för tändningen med veden staplad på anläggningen. Den är permanent och består av en tratt i murad kalksten. I botten på tratten finns ett hål, ett auge, genom vilket tjäran rinner ned till källaren. Där är en ho, augvannen, med avtappningshål placerad.

För auget lägger sojdgubben en sten, augsteinen, så att drag förhindras nedifrån. En granruska sätts upp som riktmärke och sedan plockas tjärveden in. Först placeras några varv stående pinnar och sedan varvas liggande ved.

Stacken var redan färdiglagd på måndagskvällen. Den täcktes med granris och sågspån så att luften stängs ute. Därefter anlades elden.

□ *I måndags kväll samlades man till sojdning i Bäckströms hage. Inläggningen var redan gjord. Nu väntar man att stacken ska täckas.*

Säkrast ensam

Förr i tiden skulle sojdgubben alltid vara ensam när han tände på. Det var säkrast på det sättet, på grund av skrock och vidskepelse runt den viktiga händelsen.

Nu tändes elden inför en tyst åskådarskara. Det ska vara nideld, naudeld, som åstadkoms genom att två pinnar gnids mot varandra.

Sojdgubben gick så medsols runt stacken, läsandes besvärjelser mot bysen och di sma under jordi. På tredje varvet spottade han i alla fyra väderstrecken.

Med två korsade och brinnande pinnar i handen vandrade sojdgubben ånyo medsols runt stacken och kastade in pinnarna i källaren. För säkerhets skull laddades också geväret. Ett skott avlossades över sojdet och ett annat ner i källaren, in i hagvannet.

Riter och magi

— Sojdningen har alltid omgivits av riter och magi, berättar Harry Bäckström. Elden och tjäran fick t.ex. aldrig nämnas med sitt rätta namn. I stället användes omskrivande ord som "produkten" eller "godset"

Sedan alla makter besvärjts kunde själva tändningen börja. Varje tändställe tändes med ny eld och tändningen måste som allt annat, ske medsols.

På tisdag när sojdet brunnit ett dygn är det dags för kolning. Då rakas kolet ut. Sedan avges två till tre lager kol per dygn.

Andra dagen brinner det som bäst. Då avges ett spann tjära i timmen. Sedan brinner sojdet dygnet runt till på lördag. Då tas all tjära omhand.

Villa Sömnlösa

Sojdningen kräver ständig passning. Därför bor sojdgubbarna och deras medhjälpare intill sojdet, i "Villa Sömnlösa". De vakar över bränningen och avlöser varandra för att någon ständigt ska finnas på pass. Under väntetiden ägnar man sig bl.a. åt repslagning.

Sojdning har skett i Bäckströms hage sedan 1900-talets början. Från 1941 har man bränt vart eller vartannat år. Och allt fler besökare kommer för att få vara med om den ovanliga händelsen.

I år var många här för första gången. Till deras och alla andras glädje och nytta hade Ulla Bäckström gjort ett specialarbete om sojdning. Det finns till hands att läsa för dem som vill lära sig mer om sojdning förr och nu.

GOTLANDS ALLEHANDA

Onsdagen den 9 juli 1980